

**Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki
Żywnościowej**
Państwowy Instytut Badawczy

Konkurencyjność polskich gospodarstw rolnych na tle gospodarstw wybranych krajów Unii Europejskiej

Wojciech Ziętara, Marcin Adamski, Zofia Mirkowska,
Jolanta Sobierajewska, Marek Zieliński
Warszawa, IERiGŻ-PIB 23 wrzesień 2020

Plan prezentacji

- **Wprowadzenie**
- **Cel badań, źródła danych i metoda**

- Wyniki badań:

Konkurencyjność gospodarstw wyspecjalizowanych w uprawach polowych

Konkurencyjność gospodarstw wyspecjalizowanych w uprawach trwałych i ogrodniczych

Konkurencyjność gospodarstw wyspecjalizowanych w produkcji mleka

Konkurencyjność gospodarstw wyspecjalizowanych w produkcji żywca wieprzowego

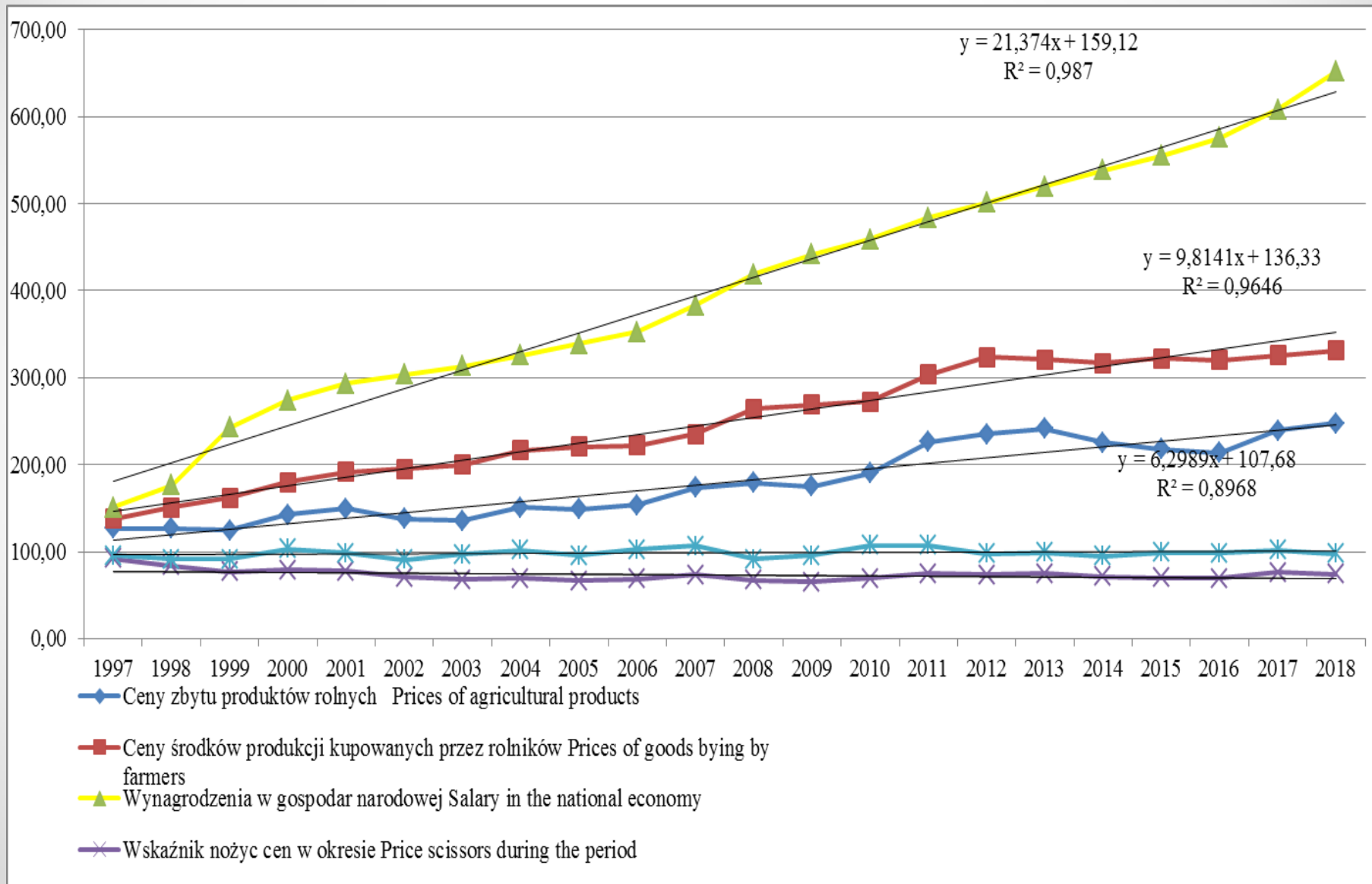
- **Podsumowanie i wnioski**

Wprowadzenie

- **Zmiana pozycji i funkcji rolnictwa w gospodarce narodowej**
 - **USA: w pocz. 19 wieku udział roln. w PKB 72%, a zatrud. 82%,
obecnie poniżej 1%, podobnie w krajach Europy Zachodniej**
 - **Polska: w 1950 r. udział roln. PKB - 30%, a udz. zatrud. 55,6%,
w 2016 r. 2,1% i 10,5%.**
 - **Podstawowe ogniwo w gospodarce żywnościowej, znacząca rola w eksporcie – 13,3%,**
 - **Zmiany w rynkowym otoczeniu rolnictwa – tendencje w kosztach produkcji rolniczej i cenach produktów³**

Wprowadzenie

- Wykres 1. Tendencje w zakresie kształtowania się kosztów pracy w gospodarce narodowej, cen środków produkcji dla rolnictwa i cen zbytu produktów rolnych w latach 1996-2018

Wprowadzenie

- **Procesy koncentracji produkcji i specjalizacji gospodarstw**
 - spadek liczby gospodarstw, zwiększenie ich powierzchni, koncentracja produkcji zwierzęcej: bydła, trzody i drobiu,
 - specjalizacja gospodarstw
- **Integracja z Unią Europejską**
 - wprowadzenie płatności bezpośrednich, środowiskowych, rent strukturalnych, SAPARD, PROW,
 - intensyfikacja handlu zagranicznego produktami rolno-spożywczymi

Cel badań, metody i źródła materiałów badawczych

- Celem przeprowadzonych badań jest ocena konkurencyjności polskich gospodarstw rolniczych w porównaniu do analogicznych gospodarstw z wybranych krajów UE z uwzględnieniem zmian i tendencji zachodzących w rynku.
- Oceną objęto zmiany w rolnictwie polskim dotyczące struktury gospodarstw rolnych, jako skutku procesów koncentracji i specjalizacji gospodarstw.
- Źródłem materiałów badawczych były: literatura przedmiotu, dane statystyczne oraz dane Polskiego i Europejskiego FADN.
- Przedmiotem szczegółowych badań były wybrane typy rolnicze gospodarstw, wyodrębnione według metodyki FADN. Badaniami objęto gospodarstwa wyspecjalizowane w: uprawach polowych, uprawach trwałych (sadowniczych), uprawach ogrodniczych (warzywniczych), w chowie krów mlecznych, i w chowie trzody chlewnej.

- Dobór krajów był zróżnicowany między poszczególnymi typami rolniczymi.
- Polskie gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawach polowych porównano z gospodarstwami z Czech, Słowacji i Niemiec,
- sadownicze z gospodarstwami z Rumunii, Włoch i Hiszpanii,
- warzywnicze z gospodarstwami z Rumunii, Włoch i Hiszpanii,
- mleczne z gospodarstwami z Danii, Holandii i Niemiec,
- trzodowe z gospodarstwami z Danii, Hiszpanii i Niemiec.
- Podstawę ocen stanowiły średnie z trzyletnich okresów, które przyjęto w celu wyeliminowania wahań rocznych

Okres badań był zróżnicowany między poszczególnymi typami rolniczymi gospodarstw. Gospodarstwa z uprawami polowymi badano w dwóch trzyletnich okresach: 2010-2012 i 2014-2016. Ostatni okres wynikał z dostępności danych za 2016 r.

Gospodarstwa sadownicze i warzywnicze oceniano w latach 2011-2013 i 2014-2016,

Gospodarstwa mleczne w latach 2011-2013 i 2014-2016,

Gospodarstwa trzodowe w latach 2009-2011 i 2014-2016,

Badanie przeprowadzono z uwzględnieniem wielkości ekonomicznej gospodarstw.

- Konkurencyjność gospodarstw określono wskaźnikiem konkurencyjności (W_k) za W. Kleinhansem
- Obliczono go jako iloraz dochodu z gospodarstwa rolnego (DZGR) i sumy szacunkowo określonych kosztów użycia własnych czynników produkcji: własnej pracy, ziemi i kapitału zgodnie z wzorem:

$$W_k = \frac{Dzgr}{Kwz + Kwpr + Kwk}$$

Gdzie:

W_k – wskaźnik konkurencyjności,

$Dzgr$ – dochód z gospodarstwa rolnego,

Kwz – koszt alternatywny własnej ziemi,

$Kwpr$ – koszt alternatywny własnej pracy,

Kwk – koszt alternatywny własnego kapitału (bez własnej ziemi).

Stopnie konkurencyjności:

Wk1(-) – w przypadku ujemnego DZGR, groźba upadłości,

Wk2 - $0 < Wk < 1$ – częściowe pokrycie kosztów własnych czynników produkcji – brak zdolności do konkurencji,

Wk3 - $1 = < Wk < 2$ – pełne pokrycie kosztów własnych czynników produkcji – gospodarstwo zdolne do konkurencji,

Wk4 - $Wk \geq 2$ – dwukrotne i większe pokrycie kosztów własnych czynników produkcji – gospodarstwo w pełni konkurencyjne

Według Biswanger: przedsiębiorstwo zdolne do rozwoju (w pełni konkurencyjne) powinno osiągać stopę zysku dwukrotnie wyższą od oprocentowania kredytów

Koszty własnych czynników produkcji w gospodarstwach na przykładzie gospodarstw trzodowych w latach 2014-2016

Kraje	Wielkość gospodarstwa w SO (tys. euro)				
	8-25 (2)	25-50 (3)	50-100 (4)	100-500 (5)	≥500 (6)
	Średnia	Średnia	Średnia	Średnia	Średnia
	Koszty ziemi (euro/ha)				
Polska	76,1	72,6	90,3	96,8	98,3
Dania	-	-	-	688,6	933,4
Hiszpania	-	68,0	128,8	150,9	297,5
Niemcy	-	-	626,4	580,9	532,9
Kraje	Koszty pracy w rolnictwie (euro/h)				
Polska	2,43	1,73	2,44	2,72	3,41
Dania	-	-	-	19,96	20,3
Hiszpania	-	8,45	7,73	8,90	9,37
Niemcy	-	-	8,23	11,69	13,79
Kraje	Przeciętne wynagr. w gosp. nar. (euro/h)		Koszt kapitału wg obligacji 10-letnich (%) ²		
Polska	3,91		3,1		
Dania	16,01		0,8		
Hiszpania	9,75		2,0		
Niemcy	13,3		0,6		

Wyniki badań

Tabela 1. Liczba i struktura gospodarstw wyspecjalizowanych w uprawach polowych w Polsce w latach 2010 i 2016

Lata	Gospodarstwa ogółem (tys.)	Jednostki	Gospodarstwa z uprawami polowymi			
			Udział w liczbie gosp/UR	Razem (tys.)	Z tego (tys.):	
					Typ 15 ^a	Typ 16 ^b
2010	1891,06	Liczba	40,0/31,4	757,45	658,85	98,60
		%		100,00	87,0	13,0
2016	1410,70	Liczba	56,5/51,0	797,41	450,53	346,88
		%		100,00	56,5	43,5

Tabela 2. Wskaźnik konkurencyjności i powierzchni gospodarstw (uprawy polowe – Typ 15) A: 2010-2012; B: 2014-2016

Klasy gospodarstw	Polska		Czechy		Słowacja		Niemcy	
	A	B	A	B	A	B	A	B
Małe Wk ha UR	0,94	0,41	0,61	0,81	-	-	-	-
	23,4	20,1	17,7	25,5	-	-	-	-
Średnio Wk małe UR	1,87	0,71	1,21	1,07	0,23	0,77	0,49	0,27
	59,4	42,4	53,5	44,6	59,5	48,9	40,4	34,6
Średnio Wk duże UR	2,51	0,98	1,41	1,31	0,65	0,90	0,86	0,45
	109,6	80,0	110,6	91,6	116,7	91,6	75,1	63,5
Duże Wk UR	2,89	1,21	1,34	2,89	0,70	3,13	1,44	0,95
	318,6	224,1	324,5	279,0	339,9	295,7	219,3	174,4
Bardzo Wk duże UR	3,94	0,31	1,98	4,43	0,45	6,62	2,58	0,96
	1271,5	1026,4	1227,8	1196,4	1646,4	1518,3	1035,5	869,7

Tabela 3. Wskaźnik konkurencyjności i powierzchnia gospodarstw (uprawy polowe – Typ 16) A: 2010-2012; B: 2014-2016)

Klasy gospodarstw	Polska		Czechy		Słowacja		Niemcy	
	A	B	A	B	A	B	A	B
Małe Wk ha UR	0,94	0,57	-	-	-	-	-	-
	15,22	14,20	-	-	-	-	-	-
Średnio Wk małe UR	1,65	0,91	-	-	-	-	0,76	0,59
	34,23	26,9	-	-	-	-	36,6	34,5
Średnio Wk duże UR	2,02	1,17	1,67	1,24	-	-	1,23	0,56
	67,4	49,8	68,2	56,0	-	-	63,8	54,8
Duże Wk UR	2,60	1,39	2,20	2,91	0,24	-1,62	2,15	0,94
	153,2	121,8	176,5	174,5	141,5	110,7	110,7	99,3
Bardzo Wk duże UR	1,23	2,20	1,85	5,57	2,00	9,61	2,80	1,55
	1001,6	710,9	1119,0	1046,0	1317,7	1194,8	390,7	345,6

**W 2016 r. liczba gospodarstw
wyspecjalizowanych w uprawach polowych:**

797,4 tys.

**- udział w ogólnej liczbie gospodarstw –
56,5%,**

**w tym zdolnych do konkurencji i
konkurencyjnych od klasy**

**Średnio małych do Bardzo dużych - 49,3
tys. (6,2%),**

**a potencjalnie zdolnych do konkurencji
103,5 tys. (12,98%)**

Tabela 4. Liczba i struktura gospodarstw sadowniczych i warzywniczych w Polsce w latach 2010 i 2016

Wyszczególnienie	Sadownicze				Warzywnicze			
	2010		2016		2010		2016	
	Liczba (tys.)	%	Liczba (tys.)	%	Liczba (tys.)	%	Liczba (tys.)	%
Ogółem	81739	100,0	58155	100,0	45845	100,0	26068	100,0
Wskaźnik	100,0	-	71,1	-	100,0	-	53,4	-
Do 1 ha	27317	33,4	1263	2,2	14321	31,2	4020	15,4
Powyżej 1 ha	54422	66,6	56892	97,8	31525	68,8	22049	84,6
W tym >5 ha	20198	24,7	24816	42,7	11393	24,8	8894	34,1
Średnia powierzchnia gospodarstwa (ha)	5,01		6,70		3,46		6,84	

Tabela 5. Powierzchnia użytków rolnych, powierzchnia upraw trwałych i warzywniczych oraz produkcji towarowej w Polsce w latach 2010-2016

Wyszczególnienie	Lata			
	2010	2012	2014	2016
Powierzchnia użytków rolnych (tys. ha)^a	14448,0	14529,0	14424,0	14406,0
Uprawy trwałe^b (tys. ha)	410,0	431,8	398,2	392,4
Udział upraw trwałych w użytkach rolnych (%)	2,83	2,97	2,76	2,72
Powierzchnia uprawy warzyw (tys. ha)	158,7	175,5	172,4	178,5
Udział warzyw w pow. zasiewów (%)	1,53	1,69	1,65	1,62
Towarowa produkcja roślinna (tys. zł/ha)	1,81	2,29	2,17	2,24
Towarowa produkcja owoców (tys. zł/ha)	7,59	10,47	10,10	13,90
Towarowa produkcja warzyw (tys. zł/ha)	31,15	35,14	43,65	36,19
Udział owoców w tow. prod. roln. (%)	5,2	6,0	5,2	6,8
Udział warzyw w towarowej produkcji rolniczej (%)	7,5	7,4	9,3	8,4

Tabela 6. Wskaźnik konkurencyjności i powierzchnia gospodarstw sadowniczych (A: 2011-2013; B: 2014-2016)

Klasy gospodarstw	Polska		Rumunia		Włochy		Hiszpania	
	A	B	A	B	A	B	A	B
Małe Wk ha UR	0,72	0,51	0,83	0,86	0,46	0,68	0,61	0,97
	-	-	-	-	-	-	-	16,0
Średnio Wk małe UR	1,02	0,54	-	1,70	0,59	1,04	0,63	1,03
	17,7	-	-	21,0	-	9,4	-	23,3
Średnio Wk duże UR	1,00	0,90	-	-	0,75	1,21	0,84	1,27
	38,8	29,7	-	-	-	16,5	-	30,3
Duże Wk UR	-	-	2,34	8,30	0,86	1,81	1,09	1,60
	-	-	115,1	89,0	-	41,0	32,4	71,3
Bardzo Wk duże UR	-	-	-	-	1,13	2,63	-	-
	-	-	-	-	93,5	100,5	-	-

**W 2016 r. było 58155 gospodarstw
sadowniczych, w tym 9998 (17,2%) miało szanse
rozwojowe**

Tabela 7. Wskaźnik konkurencyjności i powierzchnia gospodarstw warzywniczych (A: 2011-2013; B: 2014-2016)

Klasy gospodarstw	Polska		Rumunia		Włochy		Hiszpania	
	A	B	A	B	A	B	A	B
Małe Wk ha UR	0,56	0,82	0,67	0,59	0,47	0,60	0,61	0,62
	-	-	-	-	-	-	-	-
Średnio Wk małe UR	0,88	1,08	1,40	0,91	0,63	0,78	0,66	0,70
	-	6,8	4,6	-	-	-	-	-
Średnio Wk duże UR	1,09	1,37	-	2,40	0,78	1,06	0,74	1,38
	8,6	6,9	-	5,6	-	2,8	-	4,1
Duże Wk UR	1,82	2,33	-	-	0,75	1,56	0,75	1,70
	10,2	11,6	-	-	-	7,0	-	26,2
Bardzo Wk duże UR	-	-	-	-	1,15	2,97	1,15	2,73
	-	-	-	-	29,6	34,2	35,3	41,0

**W 2016 r. było 26,07 tys. gospodarstw
warzywniczych,
tym zdolnych do konkurencji i
konkurencyjnych 15,32 tys. (59,7%)**

Tabela 8. Wskaźnik konkurencyjności i liczba krów w gospodarstwach mlecznych (A: 2011-2013; B: 2014-2016)

Klasy gospodarstw	Polska		Dania		Holandia		Niemcy	
	A	B	A	B	A	B	A	B
Małe Wk L. krów	0,53	0,47	-	-	-	-	-	0,38
	-	-	-	-	-	-	-	-
Średnio Wk małe L. krów	0,89	0,89	-	-	-	-	0,45	0,56
	16,9	16,4	-	-	-	-	-	-
Średnio Wk duże L. krów	1,35	1,45	-	-	-	-	0,64	0,79
	31,3	30,3	-	-	-	-	24,8	24,8
Duże Wk L. krów	1,78	2,03	0,42	0,40	0,70	0,47	0,63	0,90
	64,8	64,0	81,8	79,6	79,1	79,2	66,1	68,2
Bardzo Wk duże L. krów	-	-	0,34	0,26	0,92	0,63	1,11	-
	-	-	226,9	227,1	210,0	201,1	310,3	301,7

Tabela 9. Cechy gospodarstw mlecznych w latach 2013 i 2016

Wyszczególnienie		Wielkość ekonomiczna gospodarstw (tys. euro SO)						
		Ogółem	do 8	8-25	25-50	50-100	100-500	>=500
Liczba gospodarstw z krowami (tys.)	A	356,8	120,0	138,4	62,5	28,4	6,9	0,6
	B	267,0	66,4	103,4	55,6	31,2	9,8	0,6
Wskaźnik 2013=100		74,8	55,3	74,7	88,9	109,8	142,0	100,0
Struktura (%)	A	100,0	33,6	38,8	17,6	7,9	1,9	0,2
	B	100,0	24,9	38,7	20,8	11,7	3,7	0,2
Liczba krów (tys.)	A	2503,9	164,3	522,4	716,3	651,1	306,9	142,9
	B	2366,9	93,3	383,6	606,9	693,8	441,6	147,7
Struktura	A	100,0	6,5	20,9	28,6	26,0	12,3	5,7
	B	100,0	3,9	16,2	25,6	29,4	18,7	6,2
Średnia liczba krów w gospodarstwie	A	7,0	1,4	3,8	11,5	22,9	44,6	253,5
	B	8,6	1,4	3,7	10,9	22,2	45,1	241,3
Liczba i udział gospodarstw		Niekonkuren.			x	Konkurencyjnych		
		A	258,4 (72,4%)			35,9 (10,1%)		
		B	169,8 (63,6)		x	41,6 (15,6%)		
Liczba i udział krów w gospodarstwach		A	686,7 (27,4%)		x	1100,9 (44,9%)		
		A	476,8 (20,1)		x	1283,1(54,2%)		

A – 2013 r.; B – 2016 r.

Tabela10. Cechy gospodarstw mlecznych w latach 2008 i 20028

Wyszczególnienie	Lata	Klasy gospodarstw według liczby krów mlecznych						
		<5	5-10	10-15	15-20	20-30	30-40	>50
Liczba krów szt./gospod.	2008	4,35	7,53	12,33	17,25	24,15	33,50	54,04
	2018	3,36	7,71	12,44	17,33	24,31	34,43	62,21
Produkcja mleka ton/gospod.	2008	15,4	30,8	52,1	80,2	125,6	175,2	314,0
	2018	11,7	33,1	58,3	91,7	142,2	224,1	483,4
Wskaźnik konkurencyjności	2008	0,27	0,32	0,52	0,64	1,01	1,08	1,72
	2018	0,22	0,43	0,70	0,97	1,32	1,78	3,01

**W 2016 r. było 154,5 tys. gospodarstw
wyspecjalizowanych w chowie zwierząt
żywionych paszami objętościowymi, w tym z
krowami mlecznymi,
zdolnych do konkurencji i konkurencyjnych
było 41,6 tys. gospodarstw mlecznych (26,9%)**

Tabela 9. Wskaźnik konkurencyjności i liczba Sztuk Dużych (SD) gospodarstwach trzodowych (A:2009-2011; B: 2014-2016)

Klasy gospodarstw	Polska		Dania		Hiszpania		Niemcy	
	A	B	A	B	A	B	A	B
Małe Wk SD/gosp.	0,39	0,14	-	-	-	-	-	-
	15,0	14,3	-	-	-	-	-	-
Średnio Wk małe SD/gosp.	0,71	0,04	-0,11-	-	-	-	-0,05	-
	36,0	30,9	36,0	-	-	-	36,0	-
Średnio Wk duże SD/gosp.	0,96	0,65	-0,06	-	-	0,98	0,11	0,07
	74,0	62,14	97,0	-	-	68,7	60,0	55,0
Duże Wk SD/gosp.	1,25	1,16	-0,09	0,16	-	1,45	0,50	0,66
	181,0	172,4	298,0	237,4	-	292,2	212,0	212,9
Bardzo Wk duże SD/gosp.	2,13	2,26	-0,16	0,16	-	3,66	0,55	1,07
	1039,0	838,7	1067,0	1107,1	-	1047,6	631,0	593,2

Tabela . Cechy gospodarstwach trzodowych w latach 2008 i 2018

Wyszczególnienie	Lata	Klasy gospodarstw według liczby macior						
		<10	10-20	20-30	30-40	40-50	50-80	>80
Liczba macior	2008	4,15	14,67	24,59	34,52	44,22	60,47	158,49
	2018	2,30	14,29	24,73	35,47	43,83	62,39	133,6
Sprzedaż żywca wieprzowego t/g	2008	32,6	27,7	42,5	57,5	71,7	94,9	242,3
	2018	106,3	36,3	53,8	87,4	84,1	130,6	232,4
Wskaźnik konkurencyjności	2008	0,64	0,65	0,80	1,07	1,18	1,52	2,46
	2018	1,14	0,56	0,74	0,95	1,26	1,46	2,02

**W 2016 r. było 32,46 tys. gospodarstw
wyspecjalizowanych w chowie zwierząt
żywionych paszami treściwymi, w tym
7,78 tys. zdolnych do konkurencji i
konkurencyjnych gospodarstw trzodowych
(24,0%)**

Wnioski

- 1. Szybsze tempo wzrostu kosztów pracy (wynagrodzeń) w gospodarce narodowej i cen środków produkcji nabywanych przez rolników od cen zbytu produktów rolnych powoduje spadek jednostkowej opłacalności produkcji.
- 2. Tendencje te wymuszają wzrost skali produkcji w gospodarstwach rolniczych, głównie przez zwiększanie powierzchni gospodarstw i liczby utrzymywanych zwierząt.
- 3. Wolne tempo zmian strukturalnych jest spowodowane trudnościami w obrocie ziemią rolniczą.
- 4. Zasadniczą przyczyną regresu w chowie trzody chlewnej są bariery administracyjne i społeczne (odory, hałas) utrudniające inwestowanie w budynki inwentarskie o większej skali.
- 5. Zasadnym jest łączenie chowu trzody chlewnej z biogazowniami celu ograniczenia odorów.

Dziękuję za uwagę